

УДК 347.77.01

DOI 10.31732/2708-339X-2025-15-A11

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ІТ-ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА**Корольова В.В.,**

*к.ю.н., доцент, професор кафедри державно-правових дисциплін
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: viktoriyav@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>*

Чорна В.О.,

*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: ChornaVO@krok.edu.ua*

THE CONCEPT AND ESSENCE OF IT-LAW AS A BRANCH OF LAW**Koroleva V.V.,**

*Ph.D. in Law, Associate Professor
Department of State and Legal Disciplines «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: ViktoriyaV@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>*

Chorna V.O.,

*graduate of the Master's degree
of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: ChornaVO@krok.edu.ua*

Анотація. Проблематика, пов'язана з ІТ-правом, останнім часом викликає усе більший інтерес науковців, що зумовлено поширенням ІТ-відносин та зростанням питомої ваги юридичної активності у цій галузі на практиці. Разом із тим, дефініція ІТ-права, його характеристика та встановлення сутності поки що належать до числа питань, які потребують серйозного дослідження. ІТ-право є відносно новою галуззю права, яка відповідає на виклики цифрової ери та розвиток інформаційних технологій. У цій статті аналізується поняття ІТ-права, визначаються його місце у правовій системі та взаємодія з іншими галузями права. У найбільш загальному вигляді під ІТ-правом розуміють сукупність норм та правил, що опосередковують діяльність по забезпеченню безпеки інформаційних технологій та інформаційної активності в мережі Інтернет. До сфери його правового регулювання відносять широке коло різноманітних відносин, які регулюються нормами цивільного, господарського, адміністративного, сімейного, кримінального права. Особливо багато різноманітних ІТ-відносин виникає у сфері цивільно-правового регулювання. Під ІТ-правом у широкому сенсі розуміємо сукупність усіх норм і правил, що регулюють діяльність по використанню інформаційних технологій та інформаційної правомірної активності в мережі Інтернет. ІТ-право у вузькому сенсі це регулятивні норми (переважно цивільно-правові), що забезпечують функціонування ІТ-відносин. У сучасних умовах розвитку ІТ-право являє собою складну та інтегровану галузь права, що належить до нового покоління. Універсальний характер таких інтегрованих галузей права проявляється в тому, що вони охоплюють як міжнародні, так і національні правові норми. Однією з характерних ознак галузей права нового покоління є поєднання публічних і приватних інтересів. В юридичній літературі існує думка, що основне завдання галузей права нового покоління полягає в забезпеченні нових функцій держави або в модифікації вже існуючих.

Ключові слова: ІТ-право, інформаційні технології, правове регулювання, галузь права.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 10.

Abstract. Issues related to IT law have recently attracted increasing interest among scholars, which is due to the spread of IT relations and the growth of the specific weight of legal activity in this area in practice. At the same time, the definition of IT law, its characteristics and establishment of its essence are still among the issues that require serious

research. IT law is a relatively new branch of law that responds to the challenges of the digital era and the development of information technologies. This article analyzes the concept of IT law, determines its place in the legal system and interaction with other branches of law. In the most general form, IT law is understood as a set of norms and rules that mediate activities to ensure the security of information technologies and information activity on the Internet. The scope of its legal regulation includes a wide range of various relations that are regulated by the norms of civil, economic, administrative, family, and criminal law. Especially many various IT relations arise in the field of civil law regulation. IT law in a broad sense is understood as a set of all norms and rules that regulate the use of information technologies and lawful information activity on the Internet. IT law in a narrow sense is regulatory norms (mainly civil law) that ensure the functioning of IT relations. In modern conditions of development, IT law is a complex, integrated branch of law of a new generation. The universal nature of integrated branches of law is manifested in the fact that they simultaneously cover both the norms of international and national law. A characteristic feature of the branches of law of a new generation is the combination of public and private interests. In legal literature, a point of view is expressed according to which the main purpose of the branches of law of a new generation is to serve new or modify established functions of the state.

Keywords: IT law, information technology, legal regulation, branch of law.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 10.

Постановка проблеми. З розвитком інформаційних технологій виникають нові правові виклики, які потребують окремого правового врегулювання. Інформаційні технології дедалі більше визначають умови, до яких правова система повинна адаптуватися. Отже, для ґрунтового аналізу інформаційних технологій у правовому контексті необхідно визначити правові концепти, на основі яких суспільні відносини, пов'язані з використанням інформаційних технологій, повинні досліджуватися в межах певної галузі права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ІТ-право є порівняно новим правовим феноменом. Питання, що стосуються дослідження відносин, які виникають у глобальній мережі, а також використання поняття «ІТ-право», стали предметом вивчення численних науковців, серед яких Т. Бачинський, Р. Калюжний, Т. Міхайліна, О. Марценюк, О. Сімсон, Я. Тицька, Л. Тарасенко, Є. Харитонов, О. Харитонова, О. Яворська та інші.

Не вирішені раніше проблеми у даній тематиці. ІТ-право перебуває на етапі становлення, і в наукових колах ще немає єдиної думки щодо його чіткої ідентифікації як самостійної галузі права. Крім того, під час дискусій виявились значні розбіжності у поглядах на юридичну природу, зміст і обсяг поняття ІТ-право. Така ситуація вимагає пошуку рішень для вирішення цих та інших пов'язаних питань.

Метою статті є теоретичне дослідження поняття та сутності ІТ-права як окремої галузі права.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному цифровому суспільстві інформаційні технології відіграють важливу роль у багатьох сферах життєдіяльності. Це

створює потребу в правовому регулюванні цих технологій, що призвело до формування нової галузі права – ІТ-права. ІТ-право охоплює питання захисту персональних даних, прав на інформацію, регулювання електронної комерції, а також правовий статус цифрових технологій і їхній вплив на суспільство.

Серед науковців, які досліджують питання правової природи ІТ-права існують різнопланові та протилежні думки щодо правової природи ІТ-права як галузі права. Відтак, до кінця нез'ясованою залишається правова природа вказаної галузі права.

Перш ніж надати характеристику ІТ-праву як галузі права, наведемо значення поняття «галузь права».

В юридичній літературі виробився єдиний підхід щодо визначення поняття галузі права, згідно з яким визначаються такі її ознаки: основа відокремлення галузі права – якісно однорідні суспільні відносини; об'єктивність відокремлення груп суспільних відносин; певна структура.

Більшість науковців для визначення галузі права використовують наукову тріаду: об'єкт; предмет; метод правового регулювання.

Об'єктом галузевої правової належності, як правило, є велика група однорідних суспільних відносин, яка становить окрему, відносно самостійну сферу суспільного життя. Предмет галузевого правового регулювання – це усталений у сфері правової регуляції особливий правовий режим, який визначається сукупністю однопорядкових норм права, що становлять право відповідної галузі. Метод галузевого правового регулювання – це сукупність прийомів, способів і форм вираження специфічних регулятивних якостей і

функцій, притаманних нормам права.

Поширеними в юридичній літературі стали класифікації галузей права на: фундаментальні, спеціальні і комплексні.

Вказуючи на класифікацію галузей права на основні, спеціальні і комплексні, деякі автори зазначають, що в основу цієї класифікації покладено об'єкт правового регулювання та сукупність спеціальних норм його регулювання.

Отже, для виокремлення ІТ-права в окрему самостійну галузь необхідно довести наявність: спеціального об'єкту (суспільних відносин) та сукупності спеціальних норм його регулювання.

З приводу цієї проблеми серед дослідників існують різні підходи. Одні вважають право інформаційних технологій повноцінною комплексною галуззю права, інші ж стверджують, що воно знаходиться на стадії становлення. Треті заперечують можливість визнання права інформаційних технологій як самостійної галузі права.

Згідно з точкою зору О. Марценюка, «ІТ-право України є самостійною комплексною галуззю національного права, яка потребує теоретичного обґрунтування окремих її інститутів при їх комплексному застосуванні в українській правовій системі, а також визначення самостійного методу інформаційного права» [1, с. 219].

Подібну позицію займає і Р. Калюжний, який зазначає, що «ІТ-право можна визначити як пограничну галузь між публічним і приватним правом. Серед складних, ієрархічних багатопорядкових підсистем, що формують українську правову систему, ІТ-право є комплексною міжгалузевою наукою в загальній системі національного права» [2, с. 6].

Прихильники ідеї про визнання інформаційних технологій як комплексної галузі права наголошують, що норми, які входять до її предмета, водночас зберігають свою належність до інших галузей права, таких як конституційне, цивільне, сімейне, адміністративне, кримінальне тощо [3; 4]. Наприклад, закріплення в Конституції України права кожного вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або іншими способами – на свій вибір (ч. 2 ст. 34) є нормою інформаційно-правового регулювання, оскільки вона

регулює відносини, пов'язані з пошуком, отриманням, використанням та розповсюдженням інформації [5]. Зазначена норма також є частиною конституційного права, оскільки вона закріплює основне право особистості.

Трансформація поглядів щодо юридичної природи ІТ-права триває, і яскравим прикладом цього є точка зору вчених Є. Харитонова та О. Харитонової. Вони зазначають, що спроби класифікувати комплексне правове регулювання відносин інформаційного суспільства як нову галузь права є некоректними, оскільки з позицій нормативістського підходу до права ІТ-права, Інтернет-права та інформаційного права не можна вважати окремими галузями права. Замість цього вони пропонують розглядати ІТ-право як «концепт», що охоплює сукупність уявлень, понять, знань і асоціацій, пов'язаних із правовим регулюванням відносин, що виникають у процесі створення та використання інформаційних технологій [6, с. 24].

О. Сімсон підкреслює, що ІТ-право є не штучним явищем, це правове регулювання відносин, які склалися та продовжують складатися у передовій галузі економіки, пов'язаній з розвитком інформаційних технологій [7, с. 55].

У науковій літературі також ІТ-право розглядають як складник інформаційного права, а деякі вчені навіть ототожнюють їх.

З даним твердженням не можна погодитись, адже сферою правого регулювання інформаційного права є правовідносини, об'єктом яких є інформація в будь-якому вигляді (усна, письмова тощо).

Предметом правового регулювання ІТ-права, як вірно зазначають Михайліна Т. В., Мазур Я. В. є сукупність відносин, що охоплюють створення, зберігання, передачу та захист інформації в електронному вигляді, обробка якої здійснюється за допомогою інформаційних технологій у глобальних і локальних інформаційних системах. До цих відносин відносяться питання, пов'язані з розробкою та розповсюдженням програмного забезпечення, новітніх інформаційних технологій, баз даних, Інтернет-бізнесу, укладенням і виконанням смарт-контрактів, проведенням онлайн-розрахунків тощо. Норми ІТ-права мають змішаний характер, поєднуючи приватно-публічні елементи, оскільки

ки в цій сфері домінує приватна ініціатива та договірне регулювання правовідносин, що робить певну частину норм диспозитивними. Проте значна частина приписів встановлює обов'язкові правила поведінки, що вказує на наявність імперативних норм. Отже, ІТ-право поєднує як диспозитивний, так і імперативний методи правового регулювання [8, с. 147].

Отже, до предмету ІТ-права належать: різноманітні інформаційні послуги та їх результати, продукти інтелектуальної творчості, включаючи твори літератури, мистецтва, музики тощо, цінні папери, договори, офіційні документи, а також такі нематеріальні цінності, як честь, гідність, безпека людини, а також фізичні об'єкти та інші матеріальні цінності.

Наступним етапом вивчення ІТ-права є розрізнення цього поняття в широкому та вузькому значеннях. У широкому сенсі ІТ-право охоплює сукупність норм і правил, що регулюють діяльність, пов'язану з використанням інформаційних технологій та правомірною інформаційною активністю в Інтернеті. Структура ІТ-права в цьому контексті є інтегрованою системою багаторівневого характеру, яка містить як приватноправові, так і публічно-правові елементи. Важливо враховувати ці дві складові ІТ-відносин, оскільки це дозволяє визначити пріоритет інтересів (приватних чи публічних) та обрати відповідні методи правового регулювання. При цьому публічно-правові ІТ-відносини можуть існувати і в рамках цивільного права, як, наприклад, відносини цивільної відповідальності за шкоду, завдану правопорушеннями у сфері ІТ-права. Це має практичне значення, оскільки такі відносини регулюються лише нормами законодавчих актів, і їх не можна змінити чи припинити за взаємною домовленістю сторін.

ІТ-право в вузькому сенсі розглядається як сукупність регулятивних норм, здебільшого цивільно-правового характеру, які забезпечують функціонування ІТ-відносин.

Науковці, що підтримують цю точку зору, зазначають, що структура ІТ-права в цьому випадку виглядає наступним чином:

- загальні положення цивільного законодавства, що стосуються ІТ-відносин: основні принципи цивільного законодавства;

- норми про аналогію закону й аналогію права; підстави виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері ІТ-відносин; захист суб'єктивних прав; норми про правочини; визначення строків та термінів тощо;

- положення цивільного законодавства, що регулюють суб'єктний склад ІТ-відносин: створення та припинення юридичних осіб; визначення видів юридичних осіб, що можуть бути створені в ІТ-сфері; норми, які регулюють внутрішньо-корпоративні відносини тощо;

- положення цивільного законодавства, що стосуються прав інтелектуальної власності;

- загальні положення цивільного законодавства, що стосуються окремих видів договорів у сфері ІТ-відносин;

- положення цивільного законодавства, що стосуються недоговірних відносин у ІТ сфері;

- положення цивільного законодавства, що стосуються спадкування у сфері ІТ-відносин;

- положення сімейного законодавства, що стосуються ІТ-відносин, зокрема: права подружжя на продукти ІТ; поділ спільної сумісної власності подружжя на продукти ІТ; визначення права власності на продукти ІТ за шлюбним договором; захист прав неповнолітніх членів сім'ї в ІТ-відносинах;

- положення господарського законодавства, що стосуються ІТ-відносин у сфері господарювання;

- кримінальне право передбачає кримінально-правовий захист від кіберзлочинності, шахрайства в Інтернеті;

- адміністративне право унормовує порядок надання адміністративних послуг з використанням ресурсів мережі Інтернет [9, с. 51].

З такими твердженнями можна частково погодитися, оскільки такі відносини дійсно виникають у мережі Інтернет. Водночас, цивільні, кримінальні, адміністративні та інші правовідносини, що виникають у Інтернеті чи інших подібних мережах повинні регулюватися окремими інститутами відповідних галузей права, з урахуванням як їх специфіки, так і особливостей функціонування конкретної мережі.

Відносини в ІТ-сфері характеризуються певними особливостями (спеціалізацією), яка

кореспондується з особливостями суспільної формації в інформаційному середовищі:

- об'єктом таких відносин виступає нематеріальне благо - інформація в електронному вигляді як програма, ресурс, продукт, інформаційна послуга, інформаційна технологія;

- ці відносини є міждисциплінарними, їх дослідження та регулювання потребує не тільки юридичних, а й технологічних знань;

- ці відносини є глобальними, а тому неможливо будувати їх регулювання спираючись тільки на національне законодавство та регулювання, яке не кореспондується з

міжнародно-правовим [10, с. 44].

Отже, у сучасних умовах розвитку ІТ-право являє собою складну та інтегровану галузь права, що належить до нового покоління. Універсальний характер таких інтегрованих галузей права проявляється в тому, що вони охоплюють як міжнародні, так і національні правові норми. Однією з характерних ознак галузей права нового покоління є поєднання публічних і приватних інтересів. В юридичній літературі існує думка, що основне завдання галузей права нового покоління полягає в забезпеченні нових функцій держави або в модифікації вже існуючих.

Література:

1. Марценюк О. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 266 с.
2. Калужний Р. Предмет та методи інформаційного права. *Правова інформатика*. 2008. № 3. С. 5-9.
3. Бачинський Т., Радейко Р. Основи ІТ-права: навч. посіб. 3-тє вид., допов. і перероб. К. Юрінком Інтер. 2019. 244 с.
4. Яворська О. С. ІТ-право. Л. Левада. 2017. 470 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Сутність ІТ-права: пошук парадигми. *Право України*. 2018. № 1. С. 18-29.
7. Сімсон О. ІТ-право з позицій теорії та практики, підходи до вивчення і викладання. *Право України*. 2018. № 1. С. 51-62.
8. Міхайліна Т. В., Мазур Я. В. ІТ-Право у системі права: дискусійні моменти сучасності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. Серія Право. Випуск 84. Ч. 3. С. 144-151.
9. Тарасенко Л. Правова природа Інтернет-права. *Вісник Львівського університету*. 2021. № 72. С. 47-54.
10. Тицька Я. О., Поварчук Н. С. Доктринальні підходи щодо визначення статусу права інформаційних технологій. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 41-46.

References:

1. Martseniuk O. (2009). Theoretical and methodological foundations of information law of Ukraine: implementation of the right to information. PhD diss. K. (in Ukrainian).
2. Kaliuzhnyi R. (2008). Predmet ta metody informatsiinoho prava. [Subject and methods of information law]. *Pravova informatyka*. 3. 5-9. (in Ukrainian).
3. Bachynskiy T., Radeiko R. (2019). Osnovy IT-prava. [Basics of IT law]. 3-tie vyd., dopov. i pererob. K. Yurinkom Inter. (in Ukrainian).
4. Yavorska, O.S. (2017). IT-pravo. [IT law]. L. Levada. (in Ukrainian).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine, (1996). Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. No 30. St. 141.
6. Kharytonov Ye. O., Kharytonova O.I. (2018). Sutnist IT-prava: poshuk paradyhmy. [The essence of IT law: the search for a paradigm]. *Pravo Ukrainy*. 1. 18-29. (in Ukrainian).
7. Simson O. (2018). IT-pravo z pozytsii teorii ta praktyky, pidkhody do vyvchennia i vykladannia. [IT law from the standpoint of theory and practice, approaches to study and teaching]. *Pravo Ukrainy*. 1. 51-62. (in Ukrainian).
8. Mikhailina T.V., Mazur Ya.V. (2024). IT-Pravo u systemi prava: dyskusiini momenty suchasnosti. [IT Law in the legal system: contemporary discussion points]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu, Seriia Pravo*. Vypusk 84. 3. 144-151. (in Ukrainian).
9. Tarasenko L. (2021). Pravova pryroda Internet-prava. [The Legal Nature of Internet Law]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. 72. 47-54. (in Ukrainian).
10. Tytska Ya. O., Povarchuk N. S. (2023). Doktrynalni pidkhody shchodo vyznachennia statusu prava informatsiinykh tekhnolohii. [Doctrinal approaches to determining the legal status of information technologies]. *Kyivskiy chasopys prava*. 1. 41-46. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до друку 10 січня 2025 року